

До ръководителя
на катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“
Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Росица Христова Колева, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“, катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“ при Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

Относно: конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ в професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (анализ)“ за нуждите на катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“ при Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

1. Представяне на кандидата за участие в конкурса, научната специалност и катедрата, за нуждите на която се обявява конкурса

Конкурсът е за заемане на академичната длъжност „доцент“ за нуждите на катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“ при Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов, съгласно обява в Държавен вестник, бр. 11 от 06.02.2024 г., по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (анализ)“.

Единствен кандидат по конкурса е гл. ас. д-р Красимир Георгиев Кулчев, преподавател в катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“ при Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов.

2. Основание за написване на рецензията

Рецензията е изготвена на основание Решение на Факултетния съвет на факултет „Стопанска отчетност“ при Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов, Протокол № 9/04.04.2024 г., Заповед на Ректора № 243/09.04.2024 г. на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ за определяне на състава на научното жури и решение от първото заседание на научното жури, проведено на 18.04.2024 г.

Основанието за написване на рецензията е определено в чл. 11, ал. 1 и чл. 122, ал. 1 и 2 от Правилника за развитието на академичния състав в СА „Д. А. Ценов” – Свищов.

3. Персонална характеристика на кандидата

Красимир Георгиев Кулчев е роден през 1979 г. в гр. Свищов. Завършва средното си образование в Държавна търговска гимназия „Димитър Хадживасилев“ – Свищов по специалност „Банково, застрахователно и осигурително дело“ през 1998 г. През същата година постъпва като студент по специалност „Счетоводство и контрол“ на Стопанската академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов, като през 2004 г. придобива образователно-квалификационна степен „магистър“.

През 2007 г. е назначен за асистент в катедра „Анализ на стопанската дейност“ при Стопанска академия „Димитър А. Ценов“, където преминава неговото академично развитие. През 2009 г. става старши асистент, а през 2011 г. – главен асистент. В периода 2012 – 2014 година се обучава в самостоятелна форма за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в Стопанска академия „Димитър А. Ценов“, която придобива след защита на докторска дисертация на тема „Теоретико-приложни проблеми на анализа на физическата дистрибуция“ (диплома № 2015014/01.04.2015 г.).

По-нататък в този параграф на рецензията е описано изпълнението на изискванията по чл. 116, ал. 2, т. 1 – 4 от Правилника за развитието на академичния състав в СА „Д. А. Ценов” – Свищов.

От приложена справка 93.00-8/07.02.2024 г. е видно, че гл. ас. д-р Красимир Кулчев отчита заетост за последните пет академични години, която превишава изискването за средна годишна заетост от 400 учебни часа, определен в Стопанска академия „Димитър А. Ценов“.

От приложено удостоверение за стаж, издадено на 22.02.2024 г. е видно, че кандидатът е придобил стаж от 17 години по специалността като „асистент“ и „главен асистент“ във висшето училище при минимално изискване от пет години.

В Регистъра за академични длъжности и дисертации на НАЦИД гл. ас. д-р Красимир Георгиев Кулчев има 42 публикации.

От Удостоверение № 155/20.02.2024 г., издадено от Института за научни изследвания, става ясно, че кандидатът по конкурса е участвал в три научноизследователски проекта, в един инфраструктурен проект и в два проекта за частично финансиране на научни форуми.

Наред с преподавателската си дейност, Красимир Кулчев е ангажиран и със задължения като академичен наставник по проект „Студентски практики“ – фаза 1 и 2 в периода 2016 – 2020 г., както и като експерт на учебна документация по съвместни програми по проект „Икономическото образование в България 2030“.

Оценявам представените по конкурса документи като напълно съответстващи на изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент“.

4. Количествена и качествена оценка (анализ) по критериите и показателите за учебната работа и съответствие с изискванията

Кандидатът представя по конкурса за рецензиране два академични учебника в съавторство, във връзка с изискването на чл. 116, ал. 2, т. 5.1. от Правилника за развитието на академичния състав в Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – не по-малко от два издадени академични учебника, като съавтор, обсъдени и приети на Катедрен съвет с двама вътрешни рецензенти. В документите за участие в конкурса е приложен Списък с представените за рецензиране академични учебници:

- Михайлов, М. & Кулчев, К. (2022). Управленски анализ. Свищов, АИ Ценов, 179 с., ISBN 978-954-23-2339-6;
- Михайлов, М., Колева, Р. & Кулчев, К. (2022). Анализ на аграрния бизнес. Свищов, АИ Ценов, 246 с., ISBN 978-954-23-2275-7.

По чл. 116, ал. 2, т. 5.1. на цитирания правилник са добавени и два броя учебни материали със заглавия „Анализ на ефективността“ и „Икономически анализ“ – и двата в съавторство.

По отношение на изискването на чл. 116, ал. 2, т. 5.2. от цитирания правилник кандидатът да е разработил лекционен курс по учебна дисциплина, самостоятелно или в съавторство, за обучение на студенти в ОКС „бакалавър“ или в ОКС „магистър“ в редовна, задочна и дистанционна форма на обучение в документите за участие в конкурса е приложена Справка за разработени и преподавани лекционни курсове за ОКС „бакалавър“ по дисциплините:

- „Анализ и контрол на бизнеса“, изучава се от студенти по специалност „Индустриален бизнес и предприемачество“, съвместна разработка с доц. д-р Силвия Костова;

- „Анализ на индустриалния бизнес“, изучава се от студенти по специалност „Индустриален бизнес и предприемачество“, съвместна разработка с доц. д-р Росица Колева.

Преподаваната дисциплина „Управленски анализ“ се изучава от студенти в Магистърска програма по „Финансов анализ и контрол“, разработена от гл. ас. д-р Красимир Кулчев.

Следващото изискване по чл. 116, ал. 2, т. 6 от Правилника за развитието на академичния състав в Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ е кандидатите да имат най-малко една научна публикация в реферирани издания в Scopus и/или Web of Science. Заглавието на публикацията на кандидата е Kulchev, K., (2023). Improving the assessment of the solvency of Authorized Economic Operators in Bulgaria. World Customs Journal, 17(2), 79-92. ISSN: 1834-6707 (Print), ISSN: 1834-6715 (Online). <https://worldcustomsjournal.org/archive/> Indexing: SCOPUS (Elsevier).

Публикациите, представени по чл. 116, ал. 3 от Правилника за развитието на академичния състав в Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ за участие в конкурса, да не повтарят представените за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ – в документите за участие в конкурса е приложен Списък на публикациите на гл. ас. д-р Красимир Георгиев Кулчев, представени по конкурс за придобиване на ОНС „доктор“, в съответствие с НАЦИД. От документа е видно, че публикациите, изисквани при защита на докторската дисертация не се повтарят с представените за оценка по настоящия конкурс.

5. Количествена и качествена оценка (анализ) по критериите и показателите за изследователската дейност и съответствие с изискванията

На база информация от Справка за изпълнението на минималните национални изисквания за област 3. Социални, стопански и правни науки, ПН 3.8. Икономика по чл. 26 от Закона за развитието на академичния състав в Република България кандидатът по конкурса отчита следните публикации, обобщени по групи и брой точки:

- Група А – дисертационен труд – 50 точки;
- Група В – хабилитационен труд – 100 точки;
- Група Г – 12 публикации – 200 точки;
- Група Д – 15 цитирания – 105 точки;

или **общо 455 точки** (при изискване минимум от 400 точки).

По конкурса е представен за рецензиране един монографичен труд със следното библиографско описание: Кулчев, Красимир (2023). Оценка на риска от несъстоятелност на предприятията. Свищов, АИ Ценов, Библиотека Стопански свят, брой 149, 176 стр., ISBN: 978-954-23-2412-6.

Монографичният труд е рецензиран и издаден от Библиотека „Стопански свят“ на Академично издателство „Ценов“ през 2023 г. и е регистриран в НАЦИД. Разработката е посветена на намирането на решения на проблеми, свързани с модели за оценка на риска от несъстоятелност и разширяване на знанията за приложимостта на съществуващите аналитични модели, както и до обогатяване на инструментариума за оценка на риска от несъстоятелност.

Обект на изследване е оценката на риска от несъстоятелност на български капиталови търговски дружества с непроизводствена дейност чрез специални аналитични модели. Авторът си поставя за цел да апробира съществуващи модели за оценка на риска от несъстоятелност на предприятията, в резултат на което да се придобие представа за възможностите за приложението на моделите в българската практика в оригиналния им или адаптиран вид и за включване на техни елементи при конструирането на нови аналитични модели. За постигането на поставената цел и доказването на изследователската теза се приемат работни хипотези, както и се формулират основни задачи. Предварително са поставени някои ограничителни условия на изследването предвид използването на аналитичните модели за оценка на риска от несъстоятелност.

Засилващата се конкуренция, липсата на предупредителна система на национално ниво за наличието на обстоятелства, които са вероятни причини за несъстоятелност, бавното и неефективно производство по несъстоятелност и негативните последици от нейното настъпване (включително безработицата) придават на разглежданата проблематика макроикономическа значимост. Решения за минимизиране на риска от несъстоятелност в така описаната обстановка следва да се търсят на ниво предприятие чрез адекватен аналитичен инструментариум за оценка на риска. Тези констатации потвърждават първата от работните хипотези – своевременната оценка на риска от несъстоятелност на предприятията в България е значим макроикономически проблем, чието решение към настоящия момент се търси предимно на микрониво.

Методическият апарат на анализа предоставя възможности за ранно откриване на повишения риск от несъстоятелност, тъй като в редица случаи настъпването на

несъстоятелността се предшества от множество предупредителни сигнали. Това се отнася в най-висока степен и за аналитичните модели, които са конструирани специално за прогнозиране на бъдещото финансово състояние на предприятията. Направените заключения потвърждават работната хипотеза, според която чрез аналитичните модели за оценка на риска от несъстоятелност може да се намери адекватно решение на част от проблемите на българската социално-икономическа среда, а именно – не само диагностициране, но и прогнозиране на финансовото състояние на предприятията.

Използването на аналитичните модели за оценка на риска от несъстоятелност от своя страна е съпроводено с проблеми, произтичащи от необходимостта от тяхното апробиране и адаптиране към конкретна бизнес среда. Предизвикателството за създаването на нови модели с високи прогностични възможности, които да се конструират, като в техния състав се включат основни компоненти на вече съществуващи аналитични модели, не е убягнало от вниманието на гл. ас. д-р Красимир Кулчев. При прегледа на специализирани литературни източници и при проведени практически проучвания аналитичните модели на професор Алтман, на професор Спрингейт и на Полската академия на науките се отличават с висока точност на прогнозите, което е основна причина за тяхното обстойно изследване в монографичния труд. След апробиране на селектираните модели се очертават сравнително високите прогностични възможности на полския аналитичен модел. Той може да се използва в оригиналния си вид, както и моделът на професор Алтман, при оценка на риска от несъстоятелност на капиталови търговски дружества, които извършват непроизводствена дейност.

При оценката на риска от несъстоятелност по отделни предприятия чрез съвместното използване на аналитични модели се оформя констатацията, че синхронното изменение на техните интегрални показатели е важен индикатор за промени на финансовото състояние. Поради това той трябва да се наблюдава не по-малко внимателно от препоръчителните гранични стойности на интегралните показатели, съответстващи на прилаганите аналитични модели. При оценката на риска апробираните аналитични модели показват различни прогностични възможности, като една от причините за това са условията, при които те са конструирани. Последната констатация потвърждава работната хипотеза, а именно – различните социално-икономически условия, при които са създадени аналитичните модели, предполагат и различия в прогностичните им възможности, когато те се прилагат за оценка на риска от несъстоятелност на предприятия в България.

Моделът на Спрингейт може да се прилага в оригиналния си вид, но след адаптирането му чрез коригиране граничната стойност на неговия интегрален показател. Друг начин за адаптиране на модела е чрез модификацията му, при която се променят тегловите коефициенти на изграждащите го финансови показатели. При адаптирането му по първия начин прогностичните възможности на модела нарастват с 15%, а по втория – с 5%. Като се използва логиката на конструиране и компонентите на съществуващи модели за оценка на риска от несъстоятелност се създават пет нови аналитични модела за прогнозиране на финансовото състояние на предприятия, извършващи непроизводствена дейност. В рамките на изследването новосъздадените модели показват по-високи прогностични възможности (92,5% относителен дял на коректно класифицираните през последната година предприятия) в сравнение с трите емпирични уравнения, апробирани в техния оригинален вид и на адаптираните варианти на модела на Спрингейт.

Сравнително по-високите прогностични възможности на адаптираните варианти на модела на Спрингейт (спрямо прогностичните възможности на този модел в неговия оригинален вид) и сравнително по-високите прогностични възможности на новите аналитични модели (спрямо прогностичните възможности на трите аналитични модела, апробирани в техния оригинален вид, и на двата адаптирани варианти на модела на Спрингейт) потвърждават последната работна хипотеза, според която различните прогностични възможности на съществуващите аналитични модели създават благоприятни условия за тяхното усъвършенстване чрез адаптирането им към българската бизнес среда или чрез включването на техни елементи в конструкцията на нови аналитични модели. Потвърждаването на съставените работни хипотези доказва изследователската теза на монографичния труд, а именно – логиката на създаване и елементите на съществуващи модели за оценка на риска от несъстоятелност на предприятията могат да служат като солидна база за конструиране на нови аналитични модели, съобразени с българската бизнес среда, които имат по-високи прогностични възможности спрямо своите прототипи.

Публикациите в съответствие с минималните национални изисквания за област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки са както следва:

- книга на базата на защитен дисертационен труд със заглавие “Теоретико-приложни проблеми на анализа на физическата дистрибуция“ през 2023 г., 157 стр.;
- девет статии и доклади в нереферирани списания с научно рецензиране. В част от разработките са изследвани инструменти на икономическия анализ с фокус българския туристически пазар, рейтингово оценяване на продуктите или се прави

сравнителен анализ на дистрибуторите. В друга част от разработките обект на изследване са моделите за анализ на финансовата устойчивост на предприятията и специално полските аналитични модели. Засилен интерес за автора представляват подходите за анализ и ключовите елементи на моделите за финансова устойчивост, като кулминацията на разработките, свързани с тази тема, е публикация по въпросите на дигитализацията на аналитичните модели за оценяване на финансовата устойчивост на предприятията. В друга обособена част от публикациите се разглеждат въпроси за рентабилността и паричните потоци на непроизводствените предприятия;

- студия в съавторство, посветена на анализа на моделите за оценка на финансовата устойчивост на предприятията.

Депозираните научни публикации по конкурса са в достатъчен обем, отговарящ на изискванията на нормативната уредба. Техните качествени характеристики, безспорно навлизане в дълбочина на проблематиката, методическа издръжаност, множество приноси и широки възможности за приложение в практиката са атестат за наличие на подготвен, мотивиран и научно изграден кандидат по конкурса.

Декларирам, че авторът на представените за рецензиране публикации е спазил изискването на чл. 116, ал. 2, т. 2 от Правилника за развитието на академичния състав в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ и не се открива плагиатство в научните трудове.

6. Съответствие на приносите с научните изисквания

В Справката за научните и научно-приложните приноси в представените за рецензиране публикации и материали по чл. 118, ал. 1, т. 17 от Правилника за развитието на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“ на гл. ас. д-р Красимир Кулчев са открити две основни направления на научните приноси.

В първото направление са структурирани изцяло научни приноси. Те са свързани с дефиниране на понятия като „несъстоятелност“, „риск от несъстоятелност“, „финансова криза“, „неплатежоспособност“, „свърхзадълженост“. Открити са признаци за ранно разпознаване на задлъжнялостта, както и класификация на аналитични модели за оценка на риска и работен алгоритъм. Обособени са показатели, свързани с прогностичните възможности на моделите, като степен на коректна класификация и степен на синхронна динамика.

Селектирани са ключови финансови коефициенти, които са включени в състава на нови аналитични модели за оценка на риска от несъстоятелност на предприятията. Установено е, че подходите за оценка на риска от несъстоятелност и самите финансови

коэффициенти успешно намират приложение при прогнозиране на финансовата устойчивост на предприятията.

Част от научните приноси са свързани с аналитични инструменти при вземане на маркетингови управленски решения при рейтингово оценяване на продуктите с цел повишаване на тяхната конкурентоспособност и при анализ на дистрибуционната мрежа. Свързан с изложения принос е и научното достижение по разработения методически апарат за анализ на физическата дистрибуция, като са предложени технически инструменти за анализ на качеството ѝ. В заключителния етап на изследванията, свързани с проблематиката на физическата дистрибуция, са усъвършенствани два от методите за изготвяне на комплексни оценки.

Във второто направление са изведени научно-приложни приноси. Първият произтича от монографичния труд и е свързан с модели, апробирани при оценка на риска от несъстоятелност на български капиталови дружества с непроизводствена дейност. Обхванат е четиригодишен период и са изведени прогностични възможности на селектираните аналитични модели. Въведени са инструменти за адаптиране на аналитичен модел с ниски прогностични възможности, като в обобщение е проследено поведението на всички аналитични модели спрямо техните прогностични възможности за оценка на риска от несъстоятелност на предприятията.

На базата на информация от финансовите отчети на четиридесет непроизводствени предприятия – двадесет финансово устойчиви и двадесет, обявени в несъстоятелност, са установени средните равнища на ключови съотношения за рентабилност и на съотношения, свързани с паричните потоци. Акцент се поставя на практическото приложение на посочените съотношения при извършването на финансов анализ, както и при дискриминирането на финансово устойчиви бизнес организации от предприятия с повишен риск от несъстоятелност.

Изведени са конкретни насоки за приложение на аналитичните модели за оценка на финансовата устойчивост на предприятията при осъществяване на митнически контрол, вътрешен контрол и външен одит.

Следващият научно-приложен принос е свързан с традиционни за икономическия анализ инструменти при прилагане на балансирания подход на необходимата информационна среда в съчетание с ефективен мениджмънт на туристическите дейности.

Прилаганият инструментариум за анализ и оценка на физическата дистрибуция дава резултати при формирането на крайни оценки на системите за физическа дистрибуция в български предприятия – производители на детски храни. Посочени са

силните и слабите страни на системите за физическа дистрибуция и са изградени адекватни управленски решения за повишаване на качеството.

7. Характеризиране академичната известност на кандидата

В академичната общност и извън нея гл. ас. д-р Красимир Кулчев е известен със способността си да комуникира професионално и отговорно както със студенти, изследователи и преподаватели, така и с представители от практиката, което безспорно допринася за високото качество на учебно-преподавателската и научно-изследователската му дейност.

От представената справка за цитиранията в научни публикации е видно, че авторът гл. ас. д-р Красимир Кулчев е цитиран двукратно в научни издания или рецензии, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томове; цитиран в монографии и колективни томове с научно рецензиране два пъти; цитиран или рецензии в нереперирани списания с научно рецензиране – 11 пъти, или общо 15 пъти.

Следва да се отбележи активното участие на кандидата по настоящия конкурс в международни научнопрактически конференции и в разработване на научни и образователни проекти, което формира мнение, че е налице съответстваща известност за придобиване на академичната длъжност „доцент“.

8. Критични бележки и предложения

Критични бележки не се формулират. Като препоръки за бъдещата дейност на гл. ас. д-р Красимир Кулчев отправям следните, които са изцяло доброжелателни и не омаловажават постигнатите резултати: независимо от стремежа за доразвиване на идеите, в част от публикациите се установява повторение на авторски тези; да участва в преподавателска мобилност с цел обучение и преподаване.

9. Обобщено заключение и становище

Направеният анализ на учебно-преподавателската дейност и научните публикации на кандидата по конкурса потвърждава, че тя изцяло отговаря на нормативните изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“. Представените по конкурса справки, доказателства, документи и самата научна продукция съдържат безспорни научни и научно-приложни приноси.

Горезложеното ми дава основание да дам категорична **положителна оценка** на кандидата гл. ас. д-р Красимир Георгиев Кулчев и да гласувам за избирането му по

обявения конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“.

Свищов,
20.05.2024 г.

Рецензент:
(доц. Росица Колева)